

Məhkəmə orqanlarının özünüidarə funksiyaları mütərəqqi beynəlxalq standartlara tam cavab verir

Üzərinə götürdüyü missiya ilə xalqı, dövləti üçün faydalı olmağın məsuliyyətini başa düşənlərə yanaşı, bunu alın yazısı, qəzavü-qəder kimi qəbul edərək özünün həyat amalına çevirənlər böyük şəxsiyyətlərdir. Həm də ona görə ki, tarixi proseslər bu şəxsiyyətləri ümumi axına sala bilmir, əksinə, onlar özləri dərk edilmiş məsuliyyətdən doğan cahansümül fəaliyyətləri ilə yeni bir tarixin müəllifinə çevrilirlər. Bununla da əslində, adlarını yaratmış olduqları tarixin şərəf salnaməsinə həkk edir, əbədiyaşarlıq imkanı qazanırlar.

Anadan olmasının 92-ci ildönümü respublikada və onun hüduqlarından kənarda təntənə ilə qeyd olunan ümumillik lider Heydər Əliyev Azərbaycan xalqı üçün məhz belə bir fenomenal şəxsiyyətdir. Ulu öndər zəngin və mənalı həyatı, şərəfli idarəçilik missiyası ilə Azərbaycanın yarım əsrlik tarixinin böyük yaradıcısı, yönləndiricisidir. Böyük strateq xalqı və dövləti qarşısında müqayisəyəgəlməz xidmətləri ilə təkə böyük tarixi epoxanın yaradıcısı yox, həm də alternativ olmayan mütərəqqi inkişaf yolunun müəllifidir. Heydər Əliyevin şərəfli ömür yolu, taleyi respublikanın yarım əsrə bərabər tərəqqi və yüksəliş dövrü ilə ayrılmaz surətdə bağlıdır.

Azərbaycanın son 22 ildə keçdiyi yolu, sadəcə, müstəqillik dövrünün uğurları kimi məhdudlaşdırılmaqla tam mənada rəziləşməz olmur. Bu gün obyektivlik hissini itirməyən tarixçilər də etiraf edirlər ki, SSRİ kimi nəhəng imperiyanın süqutuna, Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin bərpasına gətirib çıxaran kəsməkəşli və uzun mübarizə tarixinin ötən əsrin 70-ci illərin əvvəllərindən başlaması da ümumillik lider Heydər Əliyevin əvəzsiz xidmətləri ilə bağlıdır.

Tarixi gerçəkliklərin müqayisəsi böyük şəxsiyyətlərin fəaliyyətlərini obyektiv qiymətləndirilməsində ən obyektiv istinad yeridir. Bu mənada Heydər Əliyevin rəhbərlik etdiyi Azərbaycan istisnasız olaraq daim problemlərin həllinə doğru irəliləyən, iqtisadi, sosial, humanitar və mədəni sahələrdə intibaha can atan, hər addımda insan və şəxsiyyət amilini uca tutan ölkə kimi görünür. Həmin dövrün inkişaf salnaməsini kino lentitək gözələrimiz önündə canlandırsaq, istəstərəz bu qənaəti bölüşməli olacağıq: Azərbaycanın müstəqil dövlət quruculuğuna aparan yolu, əslində, 1969-cu ildən etibarən, yeni Heydər Əliyevin Azərbaycana rəhbərliyə gəlişindən sonra başlanmışdır. Məhz bu mərhələdən Azərbaycan cəmiyyəti Heydər Əliyevin göstərdiyi səylər nəticəsində yeni inkişaf parametrləri qazanaraq özünün daha dinamik inkişaf mərhələsinə qədəm qoymuşdur. Həmin dövrdən başlayan böyük tarixi mərhələdə Heydər Əliyev ideyaları Azərbaycanın həyatının başlıca gerçəkliyi, inkişafın təməl daşına çevrilmişdir.

Böyük strateqin milli mənafevləri əsas tutmaqla müəyyənləşdirdiyi mütərəqqi inkişaf strategiyası müstəqillik illərində də Azərbaycanın ictimai həyatının bütün sahələrində əldə etdiyi möhtəşəm nailiyyətlərə zəmin yaratmış, onu regionun qüdrətli, sayılıb-seçilən dövlətinə çevirmişdir. Yeni minilliyin başlanğıcında formalaşan mürəkkəb və ziddiyyətli dünya nizamı ümumillik lider Heydər Əliyevin böyük məharətlə əsaslandırdığı bu strategiyanın alternativsizliyini bir daha sübuta yetirir.

Respublikamızın ötən 22 ildə demok-

ratik inkişaf, hüquqi dövlət və vətəndaş cəmiyyəti quruculuğu sahəsində qazandığı böyük nailiyyətlər də məhz ulu öndər Heydər Əliyev tərəfindən formalaşdırılmış möhkəm təmələ əsaslanır. Ötən dövrdə bütün sahələrdə dinamik inkişaf yolu keçmiş Azərbaycan iqtisadi sahədə keçid dövrünü geridə qoyaraq modernləşmə mərhələsinə qədəm qoymuş, keyfiyyətə yeni mərhələdə cəmiyyətin normal inkişaf ahəngini təmin edən çoxşaxəli siyasi və hüquqi islahatları inamla gerçəkləşdirmişdir.

Həqiqi demokratiya dövlətin hüquqla bağlılığından, dövlət hakimiyyətinin hüquqla məhdudlaşdırılması və hüquqa tabe etdirilməsindən, vətəndaşların dövlət və onun orqanlarının hər hansı mümkün özbaşınalıqlarından səmərəli müdafiəsinin təşkili ilə sıx şəkildə bağlıdır. Məhz bu reallıqları nəzərə alan ulu öndər Heydər Əliyev daim vurğulayırdı ki, ictimai-siyasi sabitliyin möhkəm təmələ söykənməsi, insanların iqtisadi azadlığı, yüksək maddi rifah halı, vətəndaş-cəmiyyət münasibətlərinin ahəngdarlığı, şəxsiyyətin mənafelərinin, hüquq və azadlıqlarının maksimum səviyyədə qorunması, qanunun aliliyi prinsipi bütün səviyyələrdə əməl olunması demokratiyanın optimal idarəetmə üsulu kimi dominantlığını təmin etmişdir.

Ümumillik liderin rəhbərliyi altında hazırlanan və 1995-ci il noyabrın 12-də ümumxalq səsverməsi yolu ilə qəbul olunan müstəqil Azərbaycan Respublikasının ilk Konstitusiyası ölkənin gələcək inkişaf prioritetlərini müəyyənləşdirməklə yanaşı, insan hüquq və azadlıqlarının təminatını dövlətin ali məqsədi kimi ön plana çıxarmışdır. 158 maddədən ibarət Konstitusiyamızın 48 maddəsinin sifir insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarını özündə əks etdirməsi ulu öndər Heydər Əliyevin demokratik dəyərlərə sadıqlığını bir daha təcəssüm etdirdi. Azərbaycan Respublikasının ilk milli Konstitusiyasında BMT-nin 1948-ci il 10 dekabr tarixli "İnsan hüquqları haqqında Ümumi Bəyannamə"sində və digər beynəlxalq müqavilələrdə nəzərdə tutulmuş insan hüquq və azadlıqları tam, əhatəli şəkildə təsbit olunmuşdur.

1995-2003-cü illərdə Azərbaycan ulu öndər Heydər Əliyevin rəhbərliyi altında demokratik dəyərlərin mənimlənilməsi, sivil Qərbi dəyərlərinə inteqrasiya, vətəndaş cəmiyyəti və hüquqi dövlət quruculuğu sahəsində mühüm uğurlara nail olmuşdur. Ümumillik lider Heydər Əliyevin Azərbaycana rəhbərliyi dövründə həyata keçirilən mütərəqqi islahatların başlıca qayəsi milli məhkəmə-hüquq sisteminin, prokurorluq, polis, ədliyyə orqanlarının fəaliyyətinin müasirləşdirilməsi, bu kontekstdə insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının maksimum müdafiəsi və azadlıqlarının məhkəmə-hüquq sistemində əksini tapmışdır.

Azərbaycanda yeni ictimai quruluşun tələblərinə cavab verən müasir məhkəmə hakimiyyətinin formalaşdırılması ulu öndər Heydər Əliyevin respublikada qanunun aliliyinin təmini baxımından xalq qarşısındakı böyük xidmətlərindən biri kimi vurğulanmalıdır. Aparılan məhkəmə-hüquq islahatı nəticəsində keçmiş Sovetlər birliyindən miras qalmış ölkənin hüquq sistemi demokratik prinsiplər əsasında tamamilə yenidən qurulmuş, birinci instansiya, apelyasiya və kassasiya instansiyalarından ibarət yeni üçpilləli müstəqil məhkəmə sistemi yaradılmışdır. 2000-ci ildən ölkədə hakim seçkisinin test və müsabiqə əsasında aparılması, bununla bağlı şəffaf mexanizmlərin tətbiqi əldə olunan ciddi uğurlar sırasında yer almışdır.

Azərbaycan xalqının milli ideyası sabit və statik xarakterli olmayıb zamanla inkişaf edir, yeniləşir, fərqli hədəf və məqsədləri özündə birləşdirir. Hələ 90-cı illərin əvvəlində ulu öndər Heydər Əliyev obyektiv ictimai-siyasi proseslərlə əlaqədar Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin qorunub saxlanması və möhkəmləndirilməsini, habelə yeni ictimai-iqtisadi formasiya üçün zəruri iqtisadi, siyasi, hüquqi islahatların həyata keçirilməsini milli ideya səviyyəsinə yüksəltmişdir. Lakin son illər Azərbaycanın ciddi makroiqtisadi nailiyyətlər əldə edərək bütün sahələrdə sürətli modernləşməsi, milli maraq və mənafevini qətiyyətlə müdafiə etməsi fonunda perspektiv üçün qarşıya qoyulan milli ideya da mahiyyətcə yenilənmişdir. 2012-ci il dekabrın 29-da "Azərbaycan 2020: gələcəyə baxış" İnkişaf Konsepsiyasını təsdiq edən dövlət başçısı cənab İlham Əliyev 2020-ci ilədək Azərbaycanın inkişaf etmiş ölkələr sırasına yüksəlməsini qarşıda ciddi hədəflərdən biri kimi müəyyənləşdirmişdir. Konsepsiyada məhkəmə-hüquq islahatlarının davam etdirilməsi, insan hüquq və azadlıqlarının təkmilləşdirilməsi ilə bağlı bir sıra strateji məsələlər əksini tapmışdır.

Azərbaycanda bu istiqamətdə hələ 2004-cü ildən başlayan islahatların əsas hədəfi məhkəmə-hüquq sistemini ölkənin dinamik inkişaf tempinə adekvat ola-

raq müasirləşdirmək, məhkəmə orqanlarının özünüidarə imkanlarını genişləndirmək, hakimlərin müstəqilliyinin, sosial müdafiəsinin möhkəmləndirilməsinə və ümumilikdə ədalət mühakiməsinin səmərəliliyini artırmaq olmuşdur. Bu istiqamətdə ən mühüm addımlardan biri də 2004-cü ildə Məhkəmə-Hüquq Şurası haqqında Qanunun qəbulu və qanun əsasında Məhkəmə-Hüquq Şurasının yaradılması olmuşdur. Demokratik cəmiyyətlərdə mühüm yer tutan bu təsisatın yaradılması əsas məqsəd məhkəmələr və hökumət arasında yeni qurum yaratmaqla məhkəmə sisteminin müstəqilliyini, məhkəmələrin özünüidarə funksiyalarını gücləndirmək olmuşdur.

Şuranın yaradılması zamanı dünya ölkələrindəki analogi təsisatların fəaliyyəti, mütərəqqi iş üslubu, fəaliyyət prioritetləri nəzərə alınmış, onun müstəqilliyinin hüquqi əsasları formalaşdırılmışdır. Şübhəsiz, Azərbaycanda məhkəmələr müstəqil hakimiyyət qolunu təmsil edirlər və onlara aid təşkilati-hüquqi məsələlərin hansısa icraedici orqan tərəfindən deyil, Məhkəmə-Hüquq Şurası kimi tamamilə müstəqil, ixtisaslaşmış qurum tərəfindən həyata keçirilməsi tamamilə məntəqəuyğundur.

Ötən 10 illik fəaliyyəti də göstərir ki, Məhkəmə-Hüquq Şurası dövlət başçısı cənab İlham Əliyevin fərman və sərəncamlarından, dəyərli tövsiyələrindən irəli gələn vəzifələri düzgün müəyyənləşdirmişdir. Bu müddətdə Şura məhkəmələrin fəaliyyətinin müasirləşdirilməsi və təkmilləşdirilməsi məqsədilə qanunlara, normativ-hüquqi aktlara əlavə və dəyişikliklərin edilməsi ilə bağlı təkliflər hazırlamış; məhkəmələrin tərkibinin ən mütərəqqi, şəffaf üsullarla keçirilmiş müsabiqələr yolu ilə komplektləşdirilməsini təmin etmiş; ölkənin ümumi inkişaf səviyyəsinə, regional tərəqqiyə xidmət edən konseptual siyasətə sanballı töhfə olaraq bölgələrdə yeni məhkəmələrin yaradılmasını və fəaliyyətə başlamasını təmin etmiş; hakimlərin maarifləndirilməsi və tədrisini, Avropa prezedent hüququnun məhkəmə prosesində tətbiqini təmin etmişdir. Bundan əlavə, Şura məhkəmələrin maddi-texniki ba-

zasının yaxşılaşdırılması, yeni məhkəmə binalarının inşası və mövcud binaların əsaslı təmiri; məhkəmələrin fəaliyyətində informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının tətbiqi istiqamətində çoxsaylı uğurlu layihələr həyata keçirmişdir.

Ümumilikdə, ötən 10 ildə Məhkəmə-Hüquq Şurası tərəfindən hakimlərin fəaliyyətinin obyektiv qiymətləndirilməsi, iş yerinin dəyişdirilməsi, vəzifədə irəli çəkilməsi, intizam məsuliyyətinə cəlb edilməsi, sosial təminatlarının yaxşılaşdırılması və digər məsələlər uğurla reallaşdırılmışdır. Xüsusi vurğulamaq lazımdır ki, ötən 10 ildə əhalinin məhkəmələrə çatımlılığının yaxşılaşdırılması, bölgələrdə hüquq institutlarının inkişafı məqsədilə 20-dək yeni məhkəmələr, o cümlədən apelyasiya, inzibati-iqtisadi, ağır cinayətlər, hərbi məhkəmələr təsis edilmişdir.

Şübhəsiz, məhkəmə sisteminin təkmilləşdirilməsi üçün qısa müddətdə çoxlu sayda yeni məhkəmələrin formalaşdırılması irihəcmli təşkilati-hüquqi, qanunvericilik tədbirlərinin görülməsini, qabaqcıl təcrübələrin öyrənilməsinə, ən mütərəqqi və şəffaf üsullarla hakimlərin sayının artırılmasını tələb edirdi. Bu mənada, Məhkəmə-Hüquq Şurası fəaliyyəti müddətində 20-dək yeni məhkəmələr yaratmaqla, 300-dən artıq hakimlərin təmin etməklə gərgin fəaliyyət göstərmiş, ölkə rəhbərliyinin yüksək etimadını doğrulda bilmişdir.

Hakimlərin obyektiv və qərəzsiz olmasının, işlərə daha keyfiyyətlə baxılmasının ən mühüm amillərindən biri də onların seçimi prosesinin şəffaflığı və obyektivliyidir. Bu məqsədlə Azərbaycanı qabaqcıl avropalıların da etiraf etdiyi kimi, ən mütərəqqi qaydalar tətbiq edilir. Bu baxımdan Məhkəmə-Hüquq Şurası tərəfindən təsis olunmuş Hakimlərin Seçki Komitəsinin uğurlu fəaliyyətini xüsusi qeyd etmək lazımdır. Hakimlərin Seçki Komitəsi "Məhkəmə-Hüquq Şurası haqqında" və "Məhkəmələr və hakimlər haqqında" Azərbaycan Respublikasının qanunlarına uyğun olaraq yaradılmışdır. Qurum hakim vəzifələrini tutmaq istəyən hakim olmayan şəxslərin sənədlərini qəbul edir, bu şəxslərlə hakim peşəsinə yiyələnmək məqsədi ilə tədris kurslarına qəbul edilmək üçün şəffaf surətdə yazılı və şifahi imtahanlar təşkil edir, hakim vəzifəsinə namizədləri tədris müəssisəsində ilkin uzunmüddətli tədris kurslarına cəlb edir, müsahibə yolu ilə onların hakim olmağa peşə yaradılığını müəyyənləşdirir. Hakim vəzifəsinə yeni təyin olunan şəxslər üçün təşkil olunmuş kurslarda yüksək məhkəmə hakimlərinin, görkəmli alimlərin, zəngin biliyə və təcrübəyə malik olan şəxslərin, habelə nüfuzlu xarici mütəxəssislərin mühazirələri təşkil olunur, insan hüquqlarının qorunması, məhkəmə etikası, korrupsiyaya qarşı mübarizə və digər aktual məsələlərə dair mövzuların tədrisinə xüsusi əhəmiyyət verilir.

Azərbaycanda sürətli iqtisadi inkişaf, məhkəmə müdafiəsi mexanizmlərinin genişləndirilməsi nəticəsində məhkəmələrə müraciətlərin sayı son illər dəfələrlə çoxalmış və bu da hakimlərin iş yükünün xeyli artmasına gətirib çıxarmış-

dı. Təbii ki, iş yükünün çoxluğu işlərə keyfiyyətlə və vaxtında baxılmasında ciddi çətinliklər yaradırdı. Bununla əlaqədar, ölkə başçısının müvafiq fərmanları ilə son illər hakim ştatlarının sayı 2 dəfədən çox artırılaraq 600-ə çatdırılmışdır. Hakimlərin işinin asanlaşdırılması, habelə vətəndaşlara göstərilən xidmətlərin yaxşılaşdırılması məqsədilə məhkəmə aparatı işçilərinin sayı 75 faiz çoxalmış, hər bir hakimə ayrıca köməkçi ştati ayrılmışdır.

Azərbaycan Avropa Şurasına üzv qəbul edilərkən üzərinə götürdüyü öhdəliklər sırasında hakimlərin müstəqilliyinin artırılması məqsədilə onların təyinat müddəti və seçim proseduru məsələlərinin nəzərdən keçirilməsi də var idi. Əvvəllər hakimlər birinci instansiya məhkəmələrinə 5 il, yuxarı instansiya məhkəmələrinə 10 il müddətinə təyin edilirdilər. Məhkəmə-Hüquq Şurası tərəfindən aparılan məhkəmə islahatları nəticəsində isə artıq hakimlərin ən yüksək həddədək – müddətsiz təyinatı müəyyən olunmuş, habelə seçim prosedurları təkmilləşdirilmiş və bu sahədə Azərbaycan təcrübəsi bütün Avropaya nümunə kimi göstərilmişdir.

Vətəndaş məmnuniyyətinə yol açan elektron hökumət quruculuğu sahəsində mühüm addımlardan biri də məhkəmələrin fəaliyyətində müasir informasiya texnologiyalarının tətbiqidir. Bu, həm də şəffaflığı, qanunçuluğa daha ciddi və məsuliyyətlə əməl olunmasının vacib şərtlərindən biridir. Son 10 ildə "Ədliyyə sisteminin müasirləşdirilməsi" layihəsi çərçivəsində Məhkəmə-Hüquq Şurası, Hakimlərin Seçki Komitəsi, Konstitusiyaya Məhkəməsi, Ali Məhkəmə ən müasir İKT-lərlə təchiz olunmuşdur. Nəhayət, ölkə başçısının 2014-cü il 13 fevral tarixli "Elektron məhkəmə informasiya sisteminin yaradılması haqqında" Sərəncamı isə bu sahədə ötən illərdən başlanmış işlərin keyfiyyətcə yeni mərhələdə daha da genişlənməsinə, məhkəmələrdə İKT-in ən son nailiyyətlərinin tətbiqinə imkan verən əlahiddə əhəmiyyətli sənəddir.

Ölkə Prezidenti möhtərəm İlham Əliyevin bir sıra məhkəmə binalarının açılışında şəxsən iştirak etməsi məhkəmə hakimiyyətinin müasirləşdirilməsinə verilən önəmin növbəti təzahürü olmuşdur.

Bu gün Azərbaycan ümumbəşəri dəyərlərə əsaslanaraq mütərəqqi yolla irəliləyir, məhkəmə-hüquq sisteminin müasirləşdirilməsi, insan hüquq və azadlıqlarının təmini, demokratikləşmə sahəsində yeni-yeni uğurlara imza atır. Ulu öndərin siyasi kursunu bütün sahələrdə inamla davam etdirən Prezident İlham Əliyev haqlı olaraq bəyan edir ki, hər hansı ölkənin sabit və davamlı inkişafı heç də təbii sərvətlərin zənginliyi ilə deyil, demokratikləşmə proseslərindən, qanunun aliliyinin qorunmasından, vətəndaş cəmiyyəti təsisatlarının inkişafından asılıdır. Azərbaycanın bugünkü dinamik iqtisadi inkişafı deməyə əsas verir ki, respublikamız yaxın gələcəkdə insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının təmini sahəsində ən qabaqcıl dövlətlərdən birinə çevriləcəkdir.

Zeyqəm HÜSEYNOV,
Sumqayıt şəhər Məhkəməsinin sədri.